

Н. В. Хомюк

спеціаліст вищої категорії,
викладач кафедри природничо-математичних дисциплін
Луцького педагогічного коледжу

О. Т. Трач

спеціаліст вищої категорії, викладач географії,
викладач кафедри природничо-математичних дисциплін
Луцького педагогічного коледжу

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРИНЦИПУ ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЇ НА УРОКАХ ПРИРОДОЗНАВСТВА В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Статтю присвячено зростанню уваги до індивідуальної форми навчання, яка спрямована на організацію навчального процесу з урахуванням індивідуальних відмінностей та особливостей кожного учня, для його становлення як особистості.

Значення індивідуального навчання полягає не лише в досягненні високих результатів у засвоєнні знань учнями, а й у покращенні якості навчання, кращому засвоєнні знань, формуванні вмінь і навичок.

Зміна національної освіти України, перебудова початкової, середньої та вищої школи спрямовані на забезпечення можливостей, підвищення загальнокультурного та професійного рівнів самоосвіти, відтворення і зміцнення інтелектуального потенціалу нації, вимагають суттєвого піднесення якості навчання молоді, підготовки її до самостійного професійного життя. Одним із першочергових завдань є підготовка сучасної високоосвіченої, конкурентоздатної людини, здатної до творчості. Щоб реалізувати завдання, потрібно докорінно змінити зміст, методи і форми навчально-пізнавальної діяльності учнів, щоб ця діяльність якнайкраще розвивала і формувала творчі здібності.

Нині проблема індивідуалізації є не досить розробленою й обґрунтованою. Низка важливих аспектів цієї проблеми залишається не висвітленою. Не розроблено інтегрованої теорії розвитку індивідуальності, яка б поєднувала теорію індивідуального та особистісного розвитку; не чітко пояснюються сутність і відмінність понять «індивідуалізація освіти», «індивідуальний підхід», «індивідуалізація особистості».

У статті висвітлюються сутність поняття індивідуалізації позакласної роботи, її функцій і видів; диференційовані особливості використання технічних і наочних засобів у процесі навчання природознавства. У статті охарактеризовано особливості використання природного наочного матеріалу на уроках природознавства та проведення індивідуалізаційних екскурсій, проаналізовано реалізацію принципу індивідуальності на різних типах уроків із природознавства.

Перед учителем стоїть завдання створення умов для розкриття індивідуальних можливостей кожної дитини, мобілізації її творчого потенціалу, формування впевненості у своїх силах, що зумовить інтенсивне засвоєння матеріалу, викличе до вивчення навчальної дисципліни великий інтерес. Коли учні працюють індивідуально, то вони можуть якісніше виконати окремі завдання, виразити свою індивідуальність.

***Ключові слова:** індивідуалізація, індивідуальний, індивідуальне навчання, індивідуальна робота, урок.*

Постановка проблеми. Зважаючи на актуальність проблеми індивідуального розвитку особистості, об'єктом нашого дослідження став процес індивідуалізації школярів початкових класів на уроках природознавства; предметом дослідження – особливості використання різних диференційованих дослідів на уроках природознавства в початковій колі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проаналізувавши останні дослідження та публікації стосовно визначеної проблеми, ми дійшли висновку про необхідність змін щодо підходів до навчання, виховання та розвитку особистості школяра, про що і говорить узгоджений Новий Державний стандарт початкової загальної освіти.

Мета статті – розкриття суті основних особливостей проведення різних уроків і позакласної роботи, реалізації принципу індивідуалізації у навчанні молодших школярів природознавства.

Виклад основного матеріалу. На сучасному етапі розвитку освіти метою початкової школи є гармонійний розвиток дитини відповідно до вікових та індивідуальних особливостей і потреб, виховання загальнолюдських цінностей, підтримка життєвого оптимізму, розвиток самостійності, творчості, допитливості.

Індивідуалізація навчально-виховного процесу як складник особистісно орієнтованого навчання привертала увагу видатних педагогів.

Уже в педагогічній системі Я.А. Коменського – великого педагога – чітко позначено положення про те, що весь процес навчання і виховання дітей необхідно будувати з урахуванням їхніх вікових та індивідуальних особливостей і виявляти ці особливості шляхом систематичних спостережень.

К.Д. Ушинський розробив низку прийомів індивідуального підходу до дітей, основи профілактичної роботи з виховання корисних звичок.

А.С. Макаренко вважав принцип індивідуального підходу дуже важливим під час розв'язання низки педагогічних проблем, наприклад під час організації і виховання дитячого колективу, трудового виховання.

Видатний український педагог В.О. Сухомлинський неодноразово вказував, що тільки копітка індивідуальна робота може привести до якісних змін у розвитку будь-якої дитини.

Провідні педагоги вказують на те, що початкова школа має бути основою, на якій будується система всебічного розвитку школярів.

Що ж розуміється під поняттям «індивідуальний підхід»? У «Педагогічному словнику» індивідуальний підхід тлумачиться як принцип педагогіки, відповідно до якого в навчально-виховній роботі з колективом дітей досягається педагогічний вплив на кожну дитину, який спирається на знання якостей особистості та умов її життя...» [7].

Більшість дослідників використовує поняття індивідуалізації приблизно в тому ж трактуванні. Наприклад, А.О. Кірсанов розглядає індивідуалізацію навчальної роботи як «систему виховання й дидактичних засобів, що відповідають меті діяльності й реальним пізнавальним можливостям колективу класу, окремих учнів і груп учнів, що дають змогу забезпечити навчальну діяльність учнів на рівні їхніх потенційних можливостей з урахуванням мети навчання» [8, с. 138].

Окремі автори розглядають поняття «диференційований підхід» і розуміють його як: дидактичне положення, що передбачає поділ класу на групи, наприклад, за інтересами; особливий підхід учителя до різних груп учнів, який полягає в організації навчальної роботи, різної за змістом, складністю, методами, прийомами (А.А. Кірсанов) [8, с. 35]; спосіб оптимізації, який передбачає оптимальне поєднання загальнокласних, групових і індивідуальних форм навчання (Ю.К. Бабанський) [3, с. 21].

Навчальний процес у початковій школі повинен бути організований так, щоб забезпечити високий рівень пізнавальної активності учнів. Коли учні працюють індивідуально, вони можуть якісніше виконати окремі завдання. Також під час виконання завдань самостійно учні можуть виразити свою індивідуальність.

Дослідницька експериментальна робота проводилась у 4-му класі ЗОШ I–II ст. с. Лемешів Горохівського району Волинської області.

Велике виховне і навчальне значення має проведення дослідів. Вони дають можливість показати виникнення, розвиток і дію певного явища, яке іноді безпосередньо спостерігати неможливо і механізм якого може залишитися недоступним розумінню дітей.

Учитель заздалегідь добирає й готує обладнання та матеріали, необхідні для проведення досліду, попередньо проробляє та перевіряє порядок проведення досліду, складає низку послідовних запитань.

Завданням учителя є довести дітям необхідність постановки дослідів, зацікавити у їх проведенні, щоб учні свідомо, з інтересом ставилися до роботи.

Наступний крок – учитель записує запитання на дошці або роздає карточки із запитаннями, на які учні даватимуть відповіді до проведення досліду, а потім після виконання/демонстрації дослідів.

Як приклад наведемо фрагмент уроку для 4-го класу за темою «Вода – розчинник».

Індивідуальне опитування.

Завдання 1. Доведи що вода – це рідина текуча і прозора.

Завдання 2. Доведи, що вода не має запаху. Як довести, що вода не має кольору?

Завдання 3. Доведи, що вода не має своєї форми.

Завдання 4. Розкажи за малюнками підручника, що вода розширюється під час нагрівання й стискається під час охолодження.

Завдання 5. Розкажи, яку особливу властивість вода має під час замерзання. Чому взимку під час сильних морозів можуть лопнути водопровідні труби.

III. Мотивація навчальної діяльності учнів. Оголошення теми і мети уроку

Рис. 1

Створення проблемної ситуації за допомогою демонстраційного досліду (рис. 1).

Що міститься в склянках? («Чиста вода» в першій і другій склянках, а в третій – крейда.)

Завдання (для двох учнів). Підійдіть і покуштуйте цю «чисту воду» з першої, а потім другої склянки.

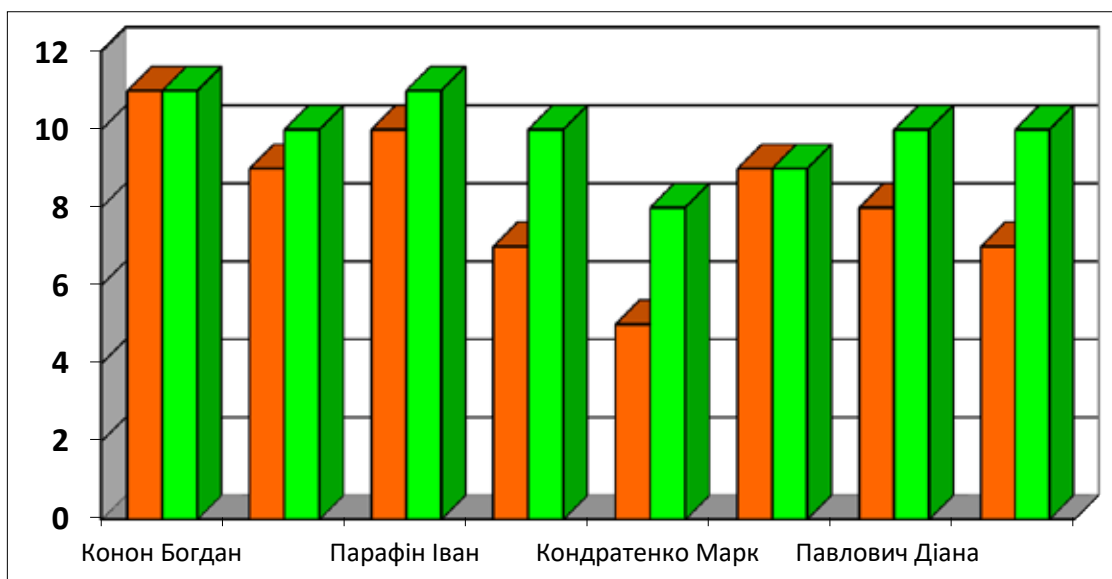

Рис. 2. Рівень знань учнів під час досліджу

Проблемне запитання

Чому сіль і цукор не видно у воді, а крейда дуже помітна?

Після проведення дослідів із водою проводимо повторне опитування учнів і маємо результат, наведений на рис. 2. Червоним кольором наведено знання учнів до проведення досліджу, зеленим – після виконання. Можна зробити висновок, що знання учнів збільшилися приблизно на 1,5–3 %.

Висновки і пропозиції. Отже, використання інтерактивних методів знімає нервову напругу, дає змогу вчителю змінювати форми діяльності, переключати увагу на ключові питання та знаходити їх розв'язання. На занятті організовується індивідуальна, парна, групова робота, застосовуються дослідницькі проекти, ділові ігри, які дуже захоплюють дітей у навчальному процесі. Саме інтерактивні методи навчання дають змогу створювати навчальне середовище, в якому теорія і практика засвоюються одночасно, а це дає змогу формувати характер дитини, розвивати світогляд, логічне мислення, формувати й реалізовувати індивідуальні можливості.

Список використаної літератури:

1. Бабанский Ю. Оптимизация процесса обучения. Москва : Просвещение, 1977. 192 с.
2. Богопольський А. Індивідуалізувати навчальний процес. *Радянська школа*. 1991. № 7. С. 75–77.

3. Бойченко С. Організація самостійної роботи учнів на уроках в малокомплектній школі. *Початкова школа*. 2004. № 1. С. 51–53.
4. Братанич О. Типові недоліки молодих учителів в організації диференційованого навчання на уроці. *Рідна школа*. 2000. № 10. С. 51–53.
5. Бударний А. Індивідуальний підхід до навчання. *Радянська педагогіка*. 1965. № 1. С. 34–39.
6. Диференційоване навчання в основній школі: яким йому бути? / Подконаєв Ю., Голік Л., Кизенко В., Яроненко О. // *Радянська школа*. 1991. № 9. С. 71–73.
7. Каиров И. Педагогический словарь. Москва, 1970. Т. 1. 424 с.
8. Кирсанов А. Индивидуализация учебной деятельности учащихся. Казань, 1980. 207 с.
9. Коберник Г., Сісецький П. Психолого-педагогічні основи диференційованого підходу до учнів. *Початкова школа*. 1990. № 6. С. 8–11.
10. Мазур Г. Використання диференційованого підходу на різних етапах уроку. *Педагогічний пошук*. 1994. № 2. С. 19–20.
11. Нестеренко Л. Диференційований підхід до організації самостійної роботи молодших школярів. *Освіта Донбасу*. 2001. № 3. С. 52–56.
12. Онишків З. В.О. Сухомлинський про індивідуалізацію навчально-виховного процесу в початкових класах. *Початкова школа*. 2002. № 9. С. 30–32.

Khomyuk N., Trach O. Realization of the principle of individualization in natural science lessons in primary school

The article is dedicated to the growth of attention to the individual teaching method, which refers to the organizing the teaching process which focuses on individual differences and abilities of each student in order to develop their personality.

The individual teaching approach provides not only high results of acquiring knowledge by students, but also qualitative mastering of knowledge, skills and habits development.

The change in Ukraine's education system, the reorganization of public education on primary, secondary and high levels, which are focused on pursuing possibilities, increasing professional level of self-education, renewing and reinforcement of national intellectual potential, require the essential improvement of the quality of youth education in order to prepare young people for independent professional life. One of the major objectives is the preparation of a modern, well educated, competitive, creative person. The context, methods and types of students' cognitive learning activities should be fundamentally changed in order to enable the development and formation of creative abilities in schoolchildren.

At present the problem of individualization is scantily developed and justified. The number of important aspects of this problem has not been clarified yet. Furthermore, the integrated theory of individuality development which could combine the theory of individual and personal growth has not been established. The meaning and the differences of such terms as "individualization of the educational process", "individual approach", "personalization" are not clearly explained.

The meaning of the idea of individualization of extracurricular activities, its facilities and types; differentiated features of technological and visual aids usage in the process of Nature Science teaching are highlighted in this article. They also describe the peculiarities of visual material usage on Natural Sciences lessons as well as arrangement of individual excursions. The implementation of the individualization principle on different types of Natural Sciences lessons has been analyzed too.

The role of the teacher is to create the situation to reveal each student's individual capacities, motivate their creativity, build their confidence, which results in qualitative mastering of knowledge and evokes student's interest in the given subject. Students who work individually are likely to do the task effectively, express their individuality.

Key words: *individualization, individual, individual training, individual work, lesson.*